

Teoretyczne podstawy kształcenia

Program wykładów

prowadzący: dr Artur Stachura

Cele przedmiotu:

1. Rozumienie podstawowych pojęć pedagogiki i ich powiązań z innymi dyscyplinami nauki. Umiejętność komunikacji w zakresie studiowanej dyscypliny.
2. Umiejętność podejmowania właściwych decyzji w działaniach edukacyjnych (znajomość możliwości działania i kryteriów wyboru sposobu działania w zależności od warunków).
3. Formowanie refleksyjnej i racjonalnej postawy wobec problemów napotykaných w praktyce pedagogicznej.

Wykład 1: Podstawowe pojęcia pedagogiki jako dyscypliny naukowej

1. Znaczenie teorii dla efektywnego działania: teoria a wiedza potoczna
2. Pojęcie efektywności działania
3. System pojęć: zasada konstrukcji, sposób budowania
4. Pojęcie procesu jako przyczynowo-skutkowego ciągu zdarzeń
5. Wychowanie jako kluczowe pojęcie pedagogiki
6. Model procesu wychowania jako interakcji: relacje pomiędzy obiektami
7. Relacje pomiędzy pojęciami: wychowanie, kształcenie, edukacja, uczenie się, nauczanie
8. Działanie zorganizowane. Planowanie działania wychowawczego

Zagadnienia do utrwalenia:

1. Zasady konstrukcji systemu pojęć
2. Pojęcie wychowania i pojęcia podrzędne
3. Proces wychowania jako sprzężenie zwrotne
4. Cykl działania zorganizowanego i jego zastosowanie w edukacji

Wykład 2: Cele kształcenia

1. Źródła celów kształcenia (cele życiowe człowieka: akulturacja a rozwój osobisty; pojęcie wartości)
2. Sposób określania celów:
 - cel jako oczekiwana własność przedmiotu oddziaływania
 - trzy zakresy rozwoju człowieka (wiadomości, umiejętności, postawy)
 - hierarchiczna struktura celów (taksonomia)
3. Przykładowe sformułowania (operacjonalizacja)

Zagadnienia do utrwalenia:

1. Sposób formułowania celu: własność przedmiotu oddziaływania
2. Komponenty celu kształcenia: wiadomości, umiejętności, postawy
3. Taksonomie celów kształcenia
4. Hierarchia celów (cel ogólny a cele szczegółowe). Operacjonalizacja celów

Wykład 3: Treści kształcenia

1. Odwzorowanie systemu rzeczy w umyśle - zasada konstrukcji systemu treści kształcenia
2. Program kształcenia - sposób opisywania (program jawny a program ukryty)

3. Systemowy układ treści jako warunek efektywnego kształcenia
4. Planowanie procesu kształcenia. Program a plan. Techniki planowania.

Zagadnienia do utrwalenia:

1. Konstrukcja programu kształcenia (cele, wymagania, kryteria spełnienia wymagań)
2. Znaczenie powiązań: a) pomiędzy komponentami programu, b) pomiędzy różnymi programami
3. Zasady planowania działań edukacyjnych

Wykład 4: Warunki kształcenia: właściwości wychowanka i jego środowiska

- A1. Własności naturalnego rozwoju człowieka
- A2. Właściwości wychowanka (fizyczne, psychiczne, społeczne)
- A3. Komponenty osobowości i podstawowe mechanizmy psychologiczne
- A4. Dynamika zmian właściwości człowieka (rozwój)
- A5. Różnice indywidualne (indywidualizacja a standaryzacja w kształceniu)
- A6. System poznawczy człowieka: zasady działania, strategie poznawcze
- B1. Struktura środowiska wychowawczego. Środowisko jako system.
- B2. Interakcja ze środowiskiem wychowawczym jako zadanie pedagoga
- B3. Środowisko informacyjne: specyfika i znaczenie dla wychowania

Zagadnienia do utrwalenia:

1. Właściwości człowieka (fizyczne, psychiczne i społeczne) istotne w procesie kształcenia. Człowiek jako system.
2. Indywidualność człowieka, jej znaczenie dla efektywności kształcenia
3. Ciągłość rozwoju człowieka a planowanie procesu kształcenia
4. Pojęcie środowiska człowieka. Systemowa struktura środowiska wychowawczego
5. Znaczenie środowiska informacyjnego dla rozwoju człowieka

Wykład 5: Środki kształcenia

1. Właściwości wychowawcy
 - komponenty kompetencji: wiedza, umiejętności, postawy, zdolności
 - własności kompetentnego wychowawcy
2. Wyposażenie materiałowo-sprzętowe
 - klasyfikacja technicznych środków kształcenia
 - możliwości zastosowania technicznych środków kształcenia w działaniach edukacyjnych
 - podręcznik: zasady konstrukcji i użytkowania we współczesnym systemie kształcenia

Zagadnienia do utrwalenia:

1. Własności kompetentnego wychowawcy
2. Techniczne środki kształcenia a efektywność kształcenia
3. Podręcznik jako środek kształcenia - jego współczesne znaczenie

Wykład 6: Metody kształcenia

1. Metoda kształcenia jako konsekwencja przyjętej koncepcji świata i człowieka
2. Ewolucja metod kształcenia - przegląd historyczny
4. Współczesne metody kształcenia: kryteria podziału, przykłady, kryteria wyboru
5. Metody nauczania a metody uczenia się

Zagadnienia do utrwalenia:

1. Pojęcie metody kształcenia

2. Rodzaje metod kształcenia
3. Kryteria wyboru metody kształcenia w zależności od celów i warunków kształcenia

Wykład 7: Organizacja procesu kształcenia. Formy kształcenia.

1. Sposoby organizacji kształcenia; kryteria wyboru formy kształcenia
2. System klasowo-lekcyjny: własności - wady i zalety
3. Kształcenie ustawiczne jako współczesny trend w edukacji
4. Formy szkolne i pozaszkolne. Organizacja pracy ucznia

Zagadnienia do utrwalenia:

1. Pojęcie formy kształcenia. Kryteria klasyfikacji form kształcenia.
2. Własności systemu klasowo-lekcyjnego
3. Alternatywne (pozalekcyjne) formy kształcenia

Wykład 8: Kontrola efektów kształcenia

1. Opis rzeczywistości: teoria poznania jako podstawa działań diagnostycznych
2. Diagnoza jako niezbędny składnik działań wychowawczych:
 - przedmiot i cele diagnozy
 - metody diagnozowania: obserwacja, wypytywanie, test
 - diagnoza jako relacja stanu zastanego do stanu oczekiwanego (normy: normy, ich źródła i sposób formułowania)
3. Funkcje oceny
4. Własności dobrego oceniania:
 - obiektywność (klarowność kryterium)
 - rzetelność i dokładność (właściwa technika)
 - zrozumiałość dla ocenianego
 - systematyczność (znaczenie częstotliwości diagnozy)
5. Specyfika oceniania szkolnego:
 - ocena szkolna jako odzwierciedlenie przyswojenia wymagań programowych

Zagadnienia do utrwalenia:

1. Metody diagnozy pedagogicznej: obserwacja, wypytywanie, test
2. Miejsce diagnozy w pracy wychowawczej: po każdym działaniu zmieniającym stan wychowanka
3. Funkcje oceny
4. Zasady dobrego oceniania: obiektywność, rzetelność, zrozumiałość, systematyczność

Wykład 9: Samokształcenie

1. Potrzeba samokształcenia: przemiany cywilizacyjne:
 - wzrastające tempo zmian
 - wzrost znaczenia informacji
2. Techniki pracy w samokształceniu
3. Wdrażanie do samokształcenia: motywowanie, trening (prace domowe)
4. Samoocenie

Zagadnienia do utrwalenia:

1. Znaczenie samokształcenia w procesie kształcenia ustawicznego (całozyciowego)
2. Charakterystyczne własności procesu samokształcenia (w odróżnieniu od kształcenia kierowanego)
3. Organizacja efektywnego samokształcenia

Wykład 10 - Podsumowanie: Zasady kształcenia

1. Źródła zasad kształcenia
2. Zasady kształcenia we współczesnym świecie. Ewolucja zasad kształcenia
3. Przegląd zasad kształcenia. Próba systematyzacji
4. Zastosowanie zasad kształcenia w praktyce

Literatura podstawowa:

Okoń W., 2003, Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej
Bereźnicki F., 2007, Dydaktyka kształcenia ogólnego
Kruszewski K., 2013, Sztuka nauczania
Półturzycki J., 2002, Dydaktyka dla nauczycieli

Literatura uzupełniająca:

Davis R.H., Alexander L.T., Yelon S.L., 1983, Konstruowanie systemu kształcenia
Bruner J. S., 1964, Proces kształcenia
Nawroczyński B., 1931, Zasady nauczania
Rudniański J., 1985, O dobrym wychowaniu i kształceniu
Pietrasiński Z., 1975, Sztuka uczenia się
Gagne R.M., Briggs L.J., Wager W.W. 1992, Zasady projektowania dydaktycznego
Zimny Z.M., 1987, Kształcenie szkolne. Wyznaczniki przebiegu i efektywności

Forma zaliczenia wykładu:

egzamin pisemny obejmujący:

- 10 pytań zamkniętych (do każdego pytania 4 odpowiedzi, z których *co najmniej jedna* jest poprawna)
- 2 pytania otwarte (problemowe)

Osoby, które otrzymały ocenę bardzo dobrą z ćwiczeń są zwolnione z egzaminu.

Konspekty wykładów

Wykład 1: Podstawowe pojęcia pedagogiki jako dyscypliny naukowej

1. Znaczenie teorii dla efektywnego działania: teoria a wiedza potoczna
 2. Pojęcie efektywności działania
 3. System pojęć: zasada konstrukcji, sposób budowania
 4. Pojęcie procesu jako przyczynowo-skutkowego ciągu zdarzeń
 5. Wychowanie jako kluczowe pojęcie pedagogiki
 6. Model procesu wychowania jako interakcji: relacje pomiędzy obiektami
 7. Relacje pomiędzy pojęciami: wychowanie, kształcenie, edukacja, uczenie się, nauczanie
 8. Działanie zorganizowane. Planowanie działania wychowawczego
-

Efektywność działania

Działanie efektywne to takie, gdy **postawiony cel** osiągamy przy możliwie najmniejszych **nakładach**.

Efektywność (W) jest relacją efektów (E) do nakładów (N): $W = \frac{E}{N}$

Zwiększanie efektywności polega więc na **maksymalizacji efektów** przy jednoczesnym **minimalizowaniu nakładów**.

W pracy wychowawczej:

- **efektem** są pożądane zmiany w osobowości wychowanka
- **nakładem** są zabiegi czynione dla uzyskania tych zmian

System pojęć: zasada konstrukcji, sposób budowania

Pojęcie jest to reprezentacja informacyjna rzeczy (przedmiotu) utrwalona jako zbiór własności.

Utrwalenie to może być dokonane zarówno w umyśle jak i na zewnątrz jego za pomocą dowolnego zapisu informacji.

Treść pojęcia jest wyznaczona relacyjnie przez treść relacji jego z innymi pojęciami. Oznacza to, iż nie można mówić o pojedynczym pojęciu "samym w sobie", ale **pojęcie jest zawsze częścią systemu pojęć**.

System pojęć to taki system, w którym pojęcia (elementy systemu) są ze sobą powiązane określonymi relacjami.

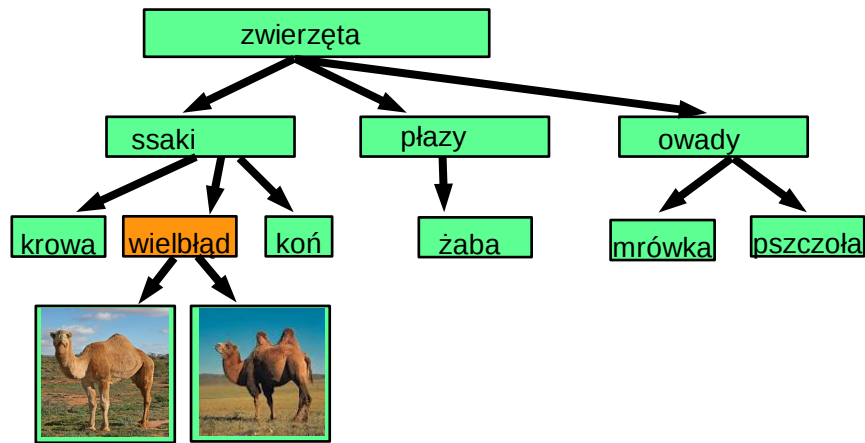
System pojęć w umyśle jest rezultatem 1) informacji dostarczonej z zewnątrz (np. podczas kształcenia) i 2) przetwarzania tej informacji przez umysł.

Kluczową relacją wiążącą pojęcia w system będzie ta relacja, która pozwala na hierarchiczne zestawianie pojęć podług określonych kryteriów. Najbardziej ogólną relacją spełniającą ten warunek jest relacja ogólności-szczegółowości, czyli relacja zawierania jednego pojęcia w drugim.

Określenie tej jednej relacji jest zarazem wystarczające dla osiągnięcia stanu rozumienia pojęcia, to jest stanu, w którym dane pojęcie może być wykorzystane w rozumowaniu.

Rozumienie pojęcia wymaga:

1. **Wyobrażenia sobie przedmiotu tego pojęcia** (w reakcji na jego nazwę) jako przedmiotu konkretnego należącego do zbioru przedmiotów pojęcia
a następnie
2. **Systemowego zdefiniowania pojęcia** przez osadzenie go w co najmniej dwupoziomowym systemie pojęć.

Rys. 1.1. Przykład systemowego objaśniania pojęcia "wielbłąd".

Jan Władysław Dawid (1892) rozróżnił trzy etapy poznawania rzeczy:

1) wyodrębnienie przedmiotu od tła i otoczenia oraz poznanie go jako części większej całości, a następnie jako samoistną całość i (dla przedmiotów złożonych) wyodrębnienie części poznawanego przedmiotu;

2) wskazanie cech istotnych przedmiotu jako całości i poszczególnych jego części;

3) upewnienie się, że wszystkie istotne cechy (części) zostały wyodrębnione.

W swojej późniejszej pracy z 1927 r. Dawid stwierdza, że **rozumieć pojęcie**, to znaczy **umieć wskazać pojęcie nadrzędne** (zawierające) oraz **pojęcia podrzędne** (szczegółowe) względem pojęcia rozumianego, a także **pojęcia równorzędne** dla definiowanego pojęcia.

Wychowanie jako kluczowe pojęcie pedagogiki: przykładowe definicje

Wychowanie to świadomie organizowana działalność społeczna, oparta na stosunku wychowawczym między wychowankiem a wychowawcą, której celem jest wywołanie zamierzonych zmian w osobowości wychowanka. (W. Okoń)

Wychowanie jest procesem przygotowania młodzieży do uczestnictwa w działaniach utrzymujących i kontynuujących elementy składowe społeczeństwa. (F. Znaniecki)

Wychowanie jest oddziaływaniem pokoleń dorosłych na te, które nie dojrzały jeszcze do życia społecznego. (E. Durkheim)

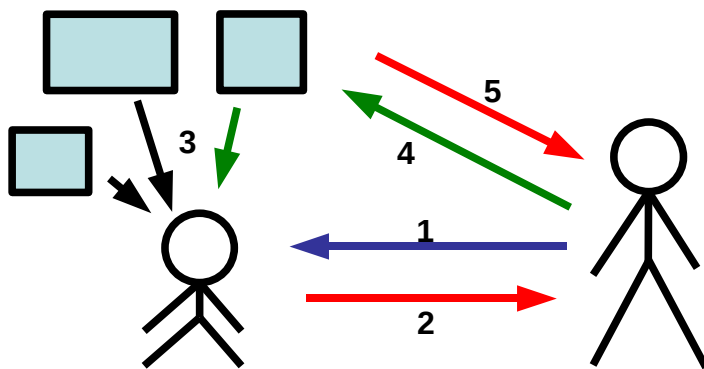
Wychowanie to intencjonalne kształtowanie osobowości dokonywane w ramach stosunku wychowawczego między wychowawcą a wychowankiem, według przyjętego w grupie ideału wychowawczego. (J. Szczepański)

Wychowanie to sterowanie procesami socjalizacyjno-enkulturacyjnymi oraz uczenia się jednostek podporządkowane celom kształtowania określonych dyspozycji osobowościowych. (H. Muszyński)

Definicje pojęcia „wychowanie” można, wg S. Kunowskiego, podzielić na następujące kategorie:

- definicje prakseologiczne: wychowanie jest równoznaczne z oddziaływaniem wychowawców na wychowanków
- definicje ewolucyjne: wychowanie jest procesem samorzutnego rozwoju wychowanka, szczególnie w wyniku nabywania doświadczeń
- definicje sytuacyjne: istotne są uwarunkowania środowiskowe, w tym tzw. sytuacje wychowawcze
- definicje adaptacyjne: istotą wychowania jest przystosowanie wychowanka do wymagań społecznych

Model procesu wychowania jako interakcji: relacje pomiędzy obiektami

Rys. 1.2. Model oddziaływań wychowawczych

1. Oddziaływanie wychowawcze
2. Diagnozowanie stanu wychowanka
3. Oddziaływanie środowiska na wychowanka
4. Oddziaływanie wychowawcy na środowisko wychowanka
5. Diagnozowanie środowiska wychowanka

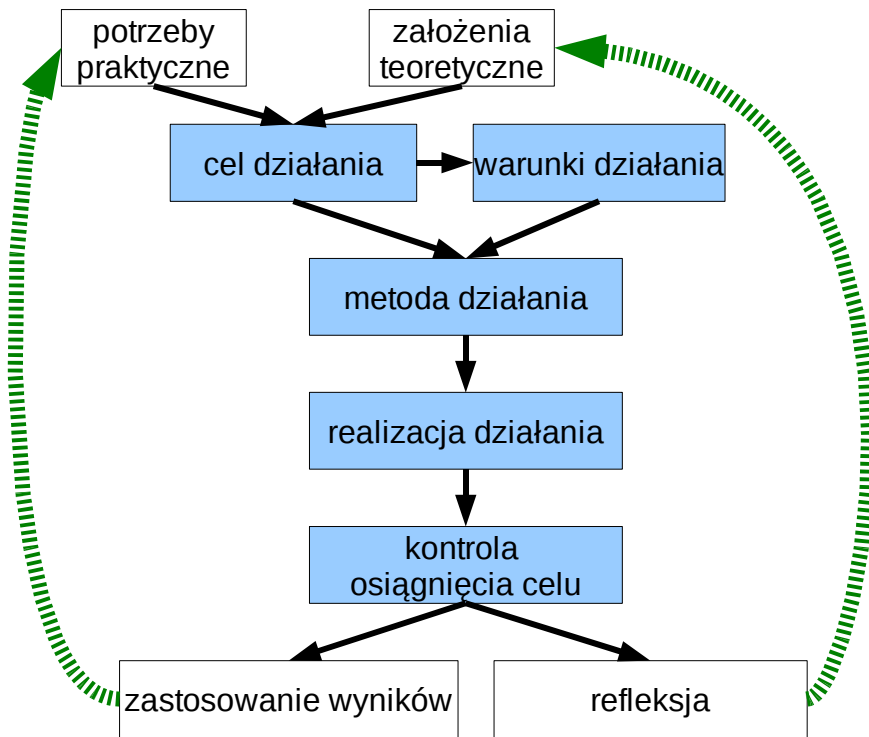
Dla efektywnego działania wychowawczego konieczne jest nie tylko oddziaływanie na wychowanka, ale także odbieranie informacji o skutkach tego oddziaływania. Na wszystkich etapach procesu wychowania zachodzi **sprężenie zwrotne** pomiędzy uczestnikami.

Pojęcie procesu jako przyczynowo-skutkowego ciągu zdarzeń

Proces to uporządkowany ciąg następujących po sobie i powiązanych przyczynowo zdarzeń (zmian).

Cykl działania zorganizowanego wg H. L. Le Chateliera (1926)

1. Postawienie jasnego i zrozumiałego celu
2. Zbadanie środków i warunków, które trzeba zastosować, żeby osiągnąć cel zamierzony
3. Przygotowanie środków i warunków uznanych za niezbędne do zastosowania
4. Urzeczywistnienie, czyli wykonanie zamierzonej czynności według przyjętego planu
5. Kontrola otrzymanych wyników i wyciągnięcie wniosków

Rys. 1.3. Planowanie działania wychowawczego zgodnie z cyklem działania zorganizowanego

Zagadnienia do utrwalenia:

1. Zasady konstrukcji systemu pojęć
2. Pojęcie wychowania i pojęcia podrzędne
3. Proces wychowania jako sprzężenie zwrotne
4. Cykl działania zorganizowanego i jego zastosowanie w edukacji

Wykład 2: Cele kształcenia

1. Źródła celów kształcenia (cele życiowe człowieka: akulturacja a rozwój osobisty; pojęcie wartości)

2. Sposób określania celów:

- cel jako oczekiwana własność przedmiotu oddziaływania
- trzy zakresy rozwoju człowieka (wiadomości, umiejętności, postawy)
- hierarchiczna struktura celów (taksonomia)

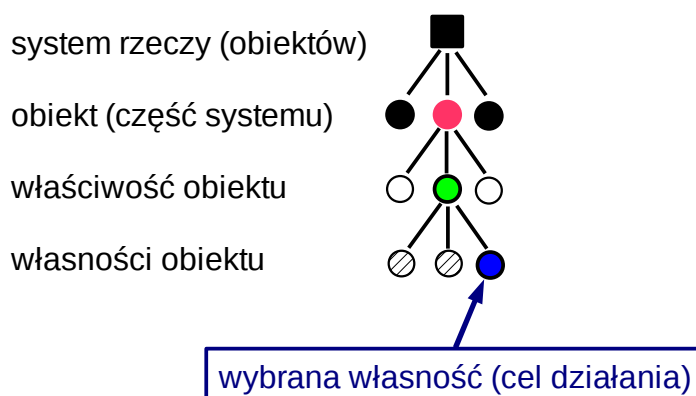
3. Przykładowe sformułowania (operacjonalizacja)

Formułowanie **celu** działania wg H. L. Le Chateliera (1926)

- zasada jedyności - cel nie powinien być rozdrobiony, należy skupić się na jednym (głównym)
- zasada ograniczoności - cel powinien być odpowiednio zawężony
- zasada ścisłości - cel musi być jasno określony
- zasada użyteczności (ekonomizacji) - realizacja celu powinna przynieść określoną korzyść (np. zmniejszenie kosztów)

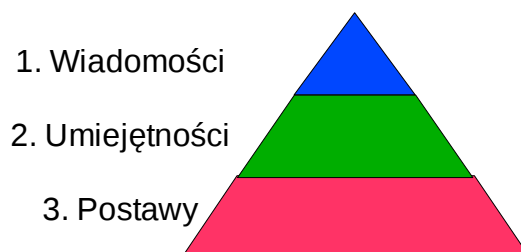
Formułowanie celów kształcenia

1. Cel opisuje pożądane własności wychowanka. Opis ten może być jakościowy albo ilościowy.

Rys. 2.1. Struktura rzeczywistości i jej opisywanie

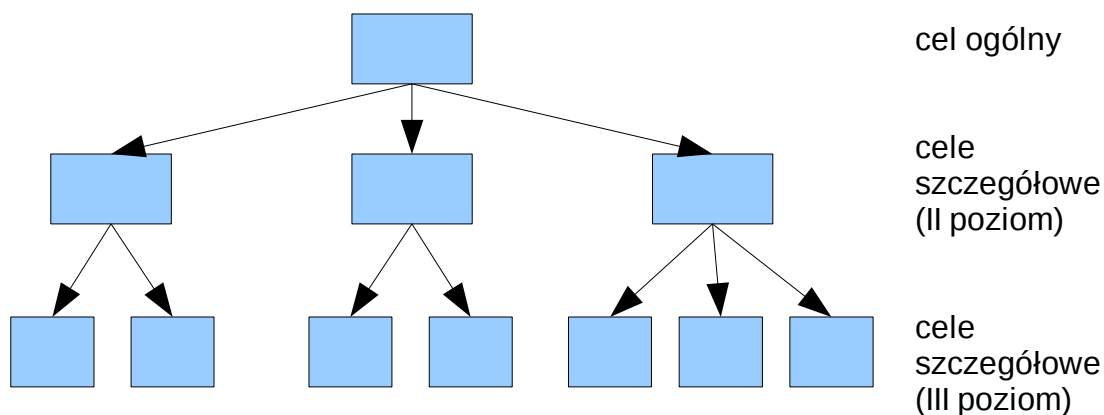
2. Cele kształcenia dotyczą trzech ogólnych właściwości wychowanka: jego postaw, umiejętności i wiadomości.

Rys. 2.2. Komponenty celów kształcenia

3. Cele tworzą hierarchiczną strukturę, zbudowaną na zasadzie taksonomii.

Taksonomia: (gr. *taksis* – układ, porządek; *nomos* – prawo): hierarchiczna klasyfikacja, określająca porządek poszczególnych kategorii – od kategorii najwyższych (nadrzędnych) do najniższych (podrzędnych).

Rys. 2.3. Hierarchiczna struktura celów kształcenia

Struktura celów kształcenia realizowanych w ramach systemu kształcenia powszechnego może być podzielona na następujące poziomy ogólności/szczegółowości:

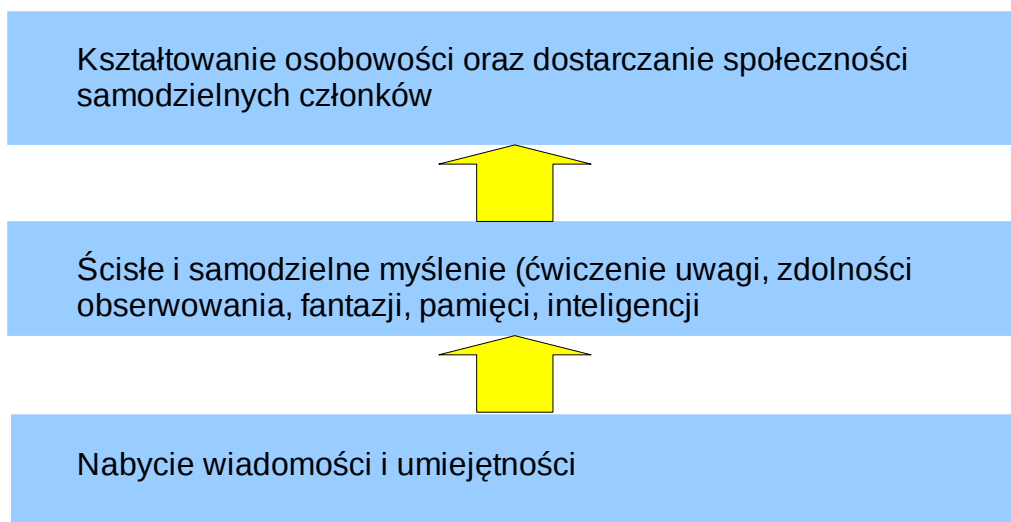
- poziom 0 - cele ogólne kształcenia
- poziom 1 - minimum programowe dla szczebli kształcenia
- poziom 2 - program kształcenia dla poszczególnych klas
- poziom 3 - blok tematyczny
- poziom 4 - wymagania ujęte w scenariuszu lekcji
- poziom 5 - ćwiczenia/zadania wykonywane na lekcji.

Źródła celów kształcenia:

- Własności („natura”) człowieka
- ogólne (charakteryzujące wszystkich ludzi)
 - indywidualne

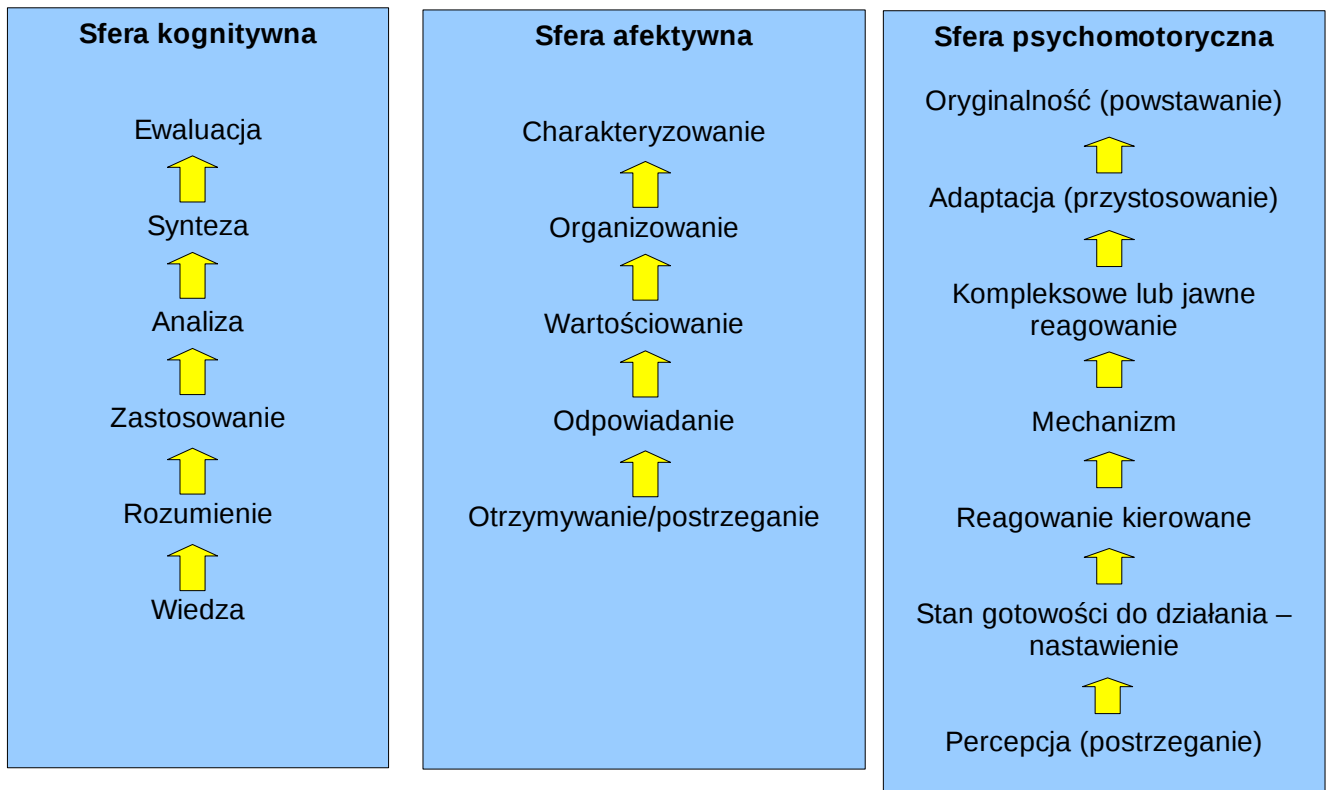
- Własności systemu społecznego (kultura):
- empirycznego (istniejącego)
 - ideologicznego (pożądanego)

Przykłady taksonomii celów kształcenia

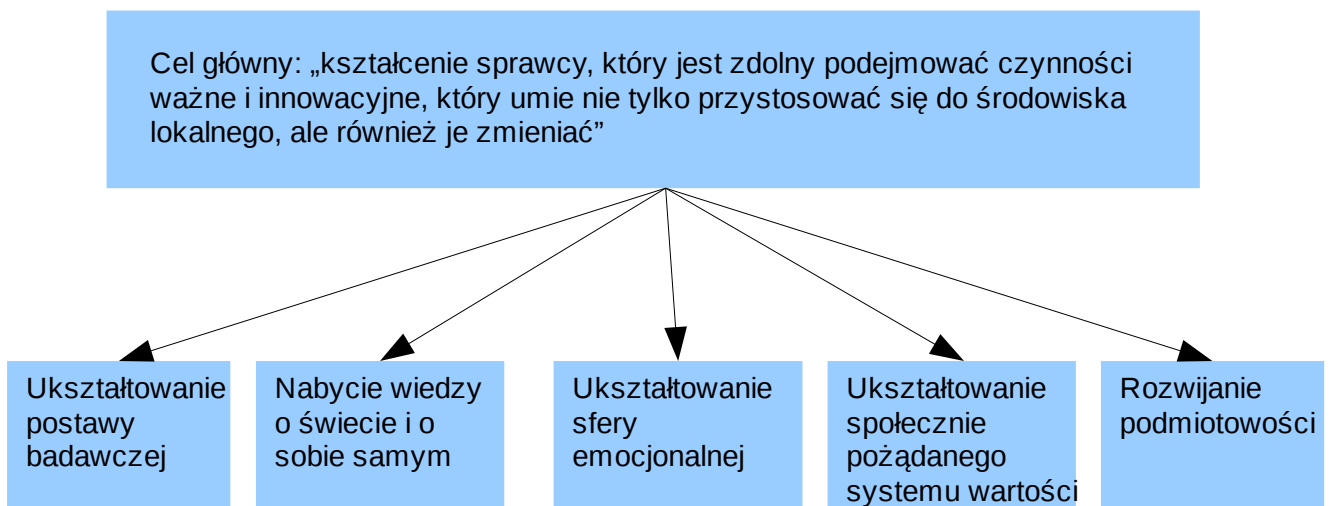

Rys. 2.4. Hierarchia celów kształcenia Bogdana Nawroczyńskiego

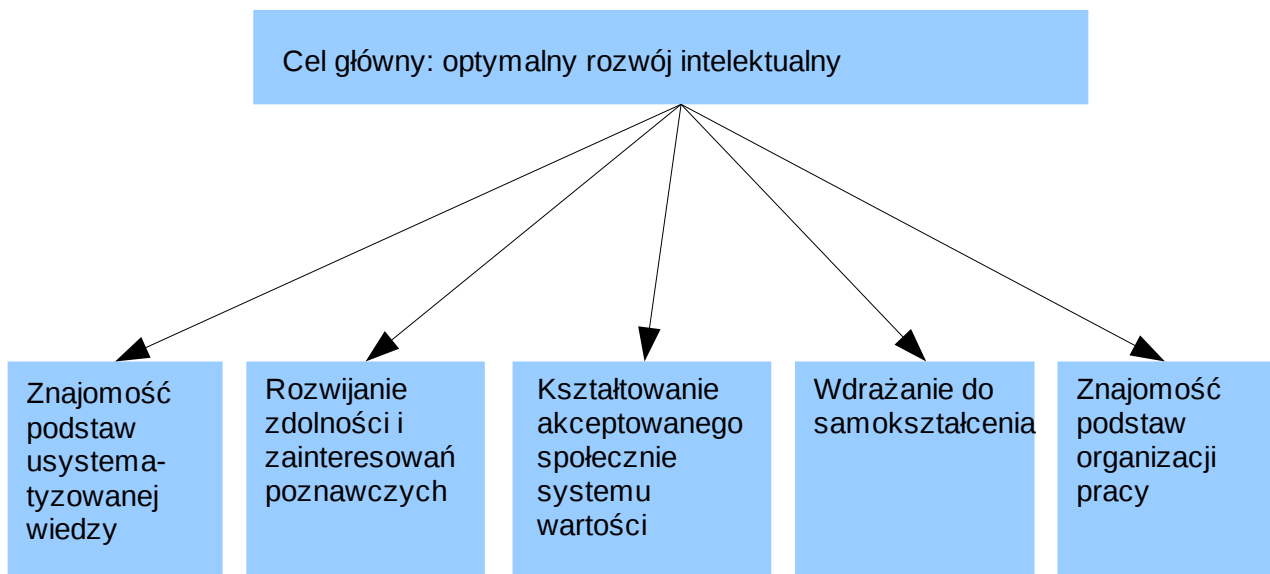
sfery aktywności

Rys. 2.5. Taksonomia celów kształcenia Benjamina Blooma

Rys. 2.6. Struktura celów kształcenia Józefa Kozielleckiego

Rys. 2.7. Struktura celów kształcenia Czesława Kupisiewicza

Zagadnienia do utrwalenia:

1. Sposób formułowania celu: własność przedmiotu oddziaływania
2. Komponenty celu kształcenia: wiadomości, umiejętności, postawy
3. Taksonomie celów kształcenia
4. Hierarchia celów (cel ogólny a cele szczegółowe). Operacjonalizacja celów

Wykład 3: Treści kształcenia

1. Pojęcie treści kształcenia. Kryteria doboru treści w planowaniu kształcenia
 2. Odwzorowanie systemu rzeczy w umyśle - zasada konstrukcji systemu treści kształcenia
 3. Program kształcenia - sposób opisywania (program jawny a program ukryty)
 4. Planowanie procesu kształcenia
-

Zagadnienie treści kształcenia: kluczowe pojęcia

Treści kształcenia to usystematyzowany zasób informacji dotyczących wiadomości, umiejętności i postaw przekazywanych przez nauczycieli *i odbieranych przez uczniów* w procesie kształcenia. Treści kształcenia są podporządkowane ogólnym celom wychowania.

Plan nauczania: dobór treści kształcenia w zakresie danej jednostki systemu kształcenia (np. szczebla kształcenia, rodzaju szkoły, przedmiotu).

Przedmiot szkolny: dyscyplina nauki (lub kultury) objęta programem szkolnym; system treści, przypisany do danej klasy w danym rodzaju szkoły. Każdy przedmiot ma swój **program kształcenia**.

Program kształcenia: zestaw zaplanowanych czynności dydaktycznych, obejmujący:

- cele przedmiotowe
- treści kształcenia
 - co do zawartości (*układ* oraz zakres treści z podziałem na klasy) oraz
 - co do czasu (wskazanie czasu realizacji poszczególnych działów)
- sugerowane metody i techniki kształcenia
- spodziewane wyniki kształcenia

wg.: J. Półturzycki 2002, Dydaktyka dla nauczycieli, s. 87-90,
F. Bereźnicki 2007, Dydaktyka kształcenia ogólnego, s. 122-129

Teorie doboru treści kształcenia

Materializm dydaktyczny (**encyklopedyzm**): przekazywanie możliwie dużej ilości wiedzy z różnorodnych dziedzin. Przedmioty szkolne wzorowane na strukturze dyscyplin naukowych.

Formalizm dydaktyczny: odejście od przekazywania wiedzy na rzecz samodzielnego jej poszukiwania dzięki doskonaleniu rozumowania

Utylitaryzm: nauczanie praktycznych (użytecznych w życiu) umiejętności.

Rozszerzenie formalizmu dydaktycznego

Materializm funkcjonalny: połączenie materializmu, formalizmu i utylitaryzmu. Uwzględnia poznawanie rzeczywistości, jej rozumienie i praktyczne działanie. Koncepcja nie wdrożona praktycznie.

Egzemplaryzm: objaśnianie ogólnych zasad na podstawie prezentacji konkretnych przykładów.

Strukturalizm: Skupienie uwagi ucznia na relacjach (powiązaniach) pomiędzy składnikami zasobu treści.

Konstruktywizm: Stymulowanie ucznia do samodzielnego tworzenia indywidualnej struktury treści.

wg.: J. Półturzycki 2002, Dydaktyka dla nauczycieli, s. 95-98

Kryteria doboru materiału kształcenia

wg K. Konarzewskiego

1. Filozofia programu szkolnego

Materiał nauczania ma:

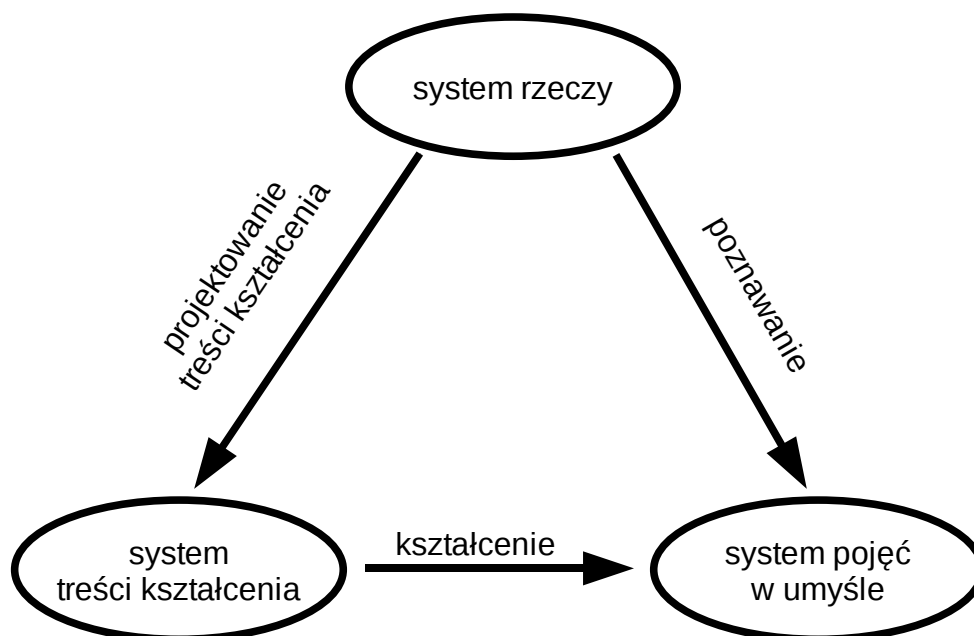
- obejmować całość dorobku ludzkości
- służyć wytworzeniu własności społecznie użytecznych
- rozwinąć zdolności poznawcze uczniów

2. Kryterium interesu

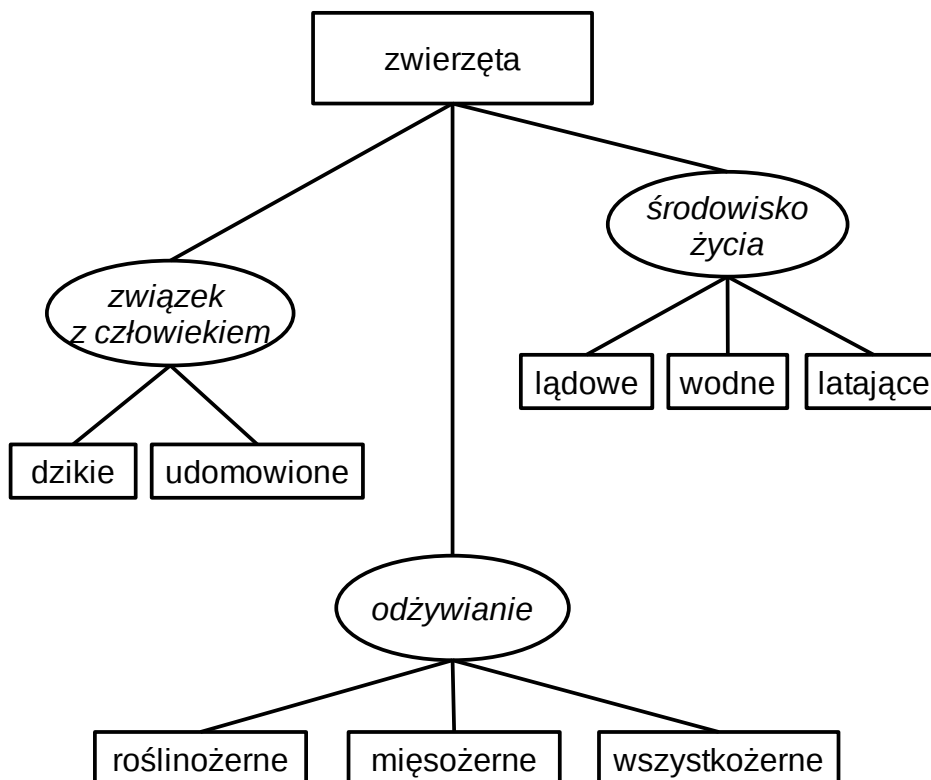
3. Kryterium merytoryczne

4. Kryterium skuteczności edukacyjnej

Miejsce treści kształcenia w procesie powstawania systemu pojęć

System treści kształcenia jest wielowymiarowy

Program kształcenia

Program kształcenia: zestaw zaplanowanych czynności dydaktycznych, obejmujący:

- cele przedmiotowe
- treści kształcenia
 - co do zawartości (**układ** oraz zakres treści z podziałem na klasy) oraz
 - co do czasu (wskazanie czasu realizacji poszczególnych działów)
- sugerowane metody i techniki kształcenia
- spodziewane wyniki kształcenia

Kryteria opisu programów kształcenia:

ze względu na typ wykształcenia (**zakres treści** kształcenia)

- programy kształcenia ogólnego
- programy kształcenia zawodowego

ze względu na **strukturę treści** kształcenia:

- programy przedmiotowe
- programy zintegrowane

ze względu na **układ chronologiczny treści**:

- programy liniowe
- programy koncentryczne
- programy spiralne

Warianty układu treści w programie kształcenia

Układ liniowy

- Treści są kolejno ułożone i nie pojawiają się ponownie.
- Treści są prezentowane jeden raz

- Moduły treści tworzą ciąg, są ze sobą powiązane, są nierozzerwalne.

Układ koncentryczny

- Te same treści powtarzają się co pewien czas.
- Przedstawia się związki, zależności pomiędzy modułami treści
- Długie przerwy pomiędzy powtórzeniami

Układ spiralny

- Uczniowie stopniowo wzbogacają zakres informacji
- Brak długich przerw pomiędzy powtórzeniami
- Możliwość powtórnej ekspozycji poszczególnych tematów

Planowanie działań edukacyjnych

Plan: „**opis możliwego w przyszłości doboru i układu czynności zjednoczonych wspólnym celem**” (T. Kotarbiński)

Plan nauczania: „**układ dóbr kulturalnych, mający służyć celom kształcenia**” (B. Nawroczyński)

Kategorie planów dydaktycznych (wg K. Kruszewskiego):

- plany kierunkowe
- plany wynikowe
- plany metodyczne

Rodzaje planów sporządzanych przez nauczyciela (wg J. Półturzyckiego):

- plan zajęć dydaktycznych
- plan realizacji programu
- plan kontroli spełnienia wymagań
- plan zajęć pozalekcyjnych

Struktura szczegółowości planów kształcenia

Plany kształcenia realizowane w ramach systemu kształcenia powszechnego mogą być tworzone i realizowane na następujących poziomach ogólności/szczegółowości:

- poziom 0 - **plan ogólny** (cele ogólne kształcenia)
- poziom 1 - **plan szczebla edukacji** (minimum programowe)
- poziom 2 - **plan roczny** (program kształcenia dla danej klasy)
- poziom 3 - **plan tematyczny** (blok tematów/zagadnień)
- poziom 4 - **plan pojedynczych zajęć** (scenariusz lekcji)
- poziom 5 - **plany „techniczne”** (czynności wykonywane na lekcji)

Zagadnienia do utrwalenia:

1. Kryteria doboru treści kształcenia
2. Znaczenie powiązań: a) pomiędzy komponentami programu, b) pomiędzy różnymi programami
3. Konstrukcja programu kształcenia (cele, wymagania, kryteria spełnienia wymagań)

Wykład 4: Warunki kształcenia: właściwości wychowanka i jego środowiska

- A1. Własności naturalnego rozwoju człowieka
- A2. Właściwości wychowanka (fizyczne, psychiczne, społeczne)
- A3. Podstawowe mechanizmy psychologiczne istotne dla kształcenia
- A4. Dynamika zmian właściwości człowieka (rozwój)
- A5. Różnice indywidualne (indywidualizacja a standaryzacja w kształceniu)

- B1. Struktura środowiska wychowawczego. Środowisko jako system.
 - B2. Interakcja ze środowiskiem wychowawczym jako zadanie pedagoga
 - B3. Środowisko informacyjne: specyfika i znaczenie dla wychowania
-

Właściwości wychowanka istotne dla procesu kształcenia

- dynamika i stan bieżący rozwoju:
 - fizycznego
 - psychicznego:
 - intelektu ogólnego (rozumowania, pamięci itd.)
 - relacji społecznych (w tym pozycji w grupie)
 - postaw i wartości (w tym zainteresowań)
 - zasobu wiadomości i umiejętności (z określonych dziedzin)
 - zdolności i uzdolnień specjalnych

Właściwości te mogą być diagnozowane i przedstawiane

- 1) opisowo (jaka jest dynamika zmian i bieżący poziom poszczególnych funkcji organizmu) a następnie
- 2) porównawczo, w odniesieniu do istniejących norm i standardów (czy w.w. dynamika zmian i poziom funkcji jest zgodny z daną normą czy też nie).

Procesy przebiegające w wychowanku warunkujące przebieg procesu kształcenia

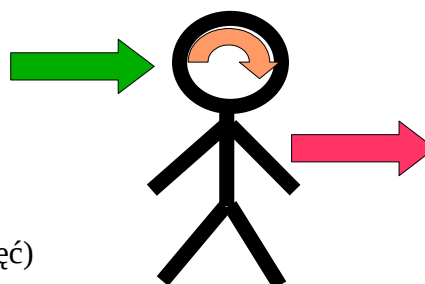
1. Interakcje fizyczne ze środowiskiem
2. Procesy poznawcze
3. Procesy emocjonalne
4. Interakcje społeczne (informacyjne)

Procesy poznawcze

- spostrzeganie
- reprezentacja rzeczywistości (w tym strukturyzacja pojęć)
- zapamiętywanie (w tym uczenie się)
- uwaga
- myślenie (w tym rozwiązywanie problemów)
- podejmowanie decyzji
- komunikacja (w tym język)

Procesy emocjonalne

- emocje: czynniki biologiczne, psychiczne i społeczne
- motywacja

Procesy społeczne

- samoocena
- postawy
- relacje interpersonalne

Rozwój: własności ogólne

- zmiana **względnie długotrwała**
- kilka zmian następujących po sobie (**ciąg zmian**)
- **ciąg jednokierunkowy** (otwarty) - nie cykliczny
- ciąg zmian tworzy **uporządkowaną w czasie sekwencję**
- dotyczy **wewnętrznej struktury** obiektu
- zmiany są względnie **nieodwracalne**
- kluczowe przyczyny tkwią **w samym obiekcie**
- **czynniki zewnętrzne** mogą wpływać na zmiany (przyśpieszać albo opóźniać) ale **nie inicjują zmian**

Podstawowe prawo rozwoju:

przechodzenie
od stanów jednorodności do różnorodności
oraz
od nieokreśloności i chaosu do uporządkowania i integracji

Własności procesu naturalnego rozwoju człowieka

1. Indywidualność

Rozwój człowieka jest procesem indywidualnym. Rozwój każdej jednostki charakteryzuje inne tempo, czas i dynamika.

2. Ciągłość

Zmiany poszczególnych własności człowieka są zmianami wielkościami bądź ilościowymi. Pozostałe zmiany "jakościowe" są jedynie dialektyczną konsekwencją zmian wielkościowych albo ilościowych.

3. Systemowość

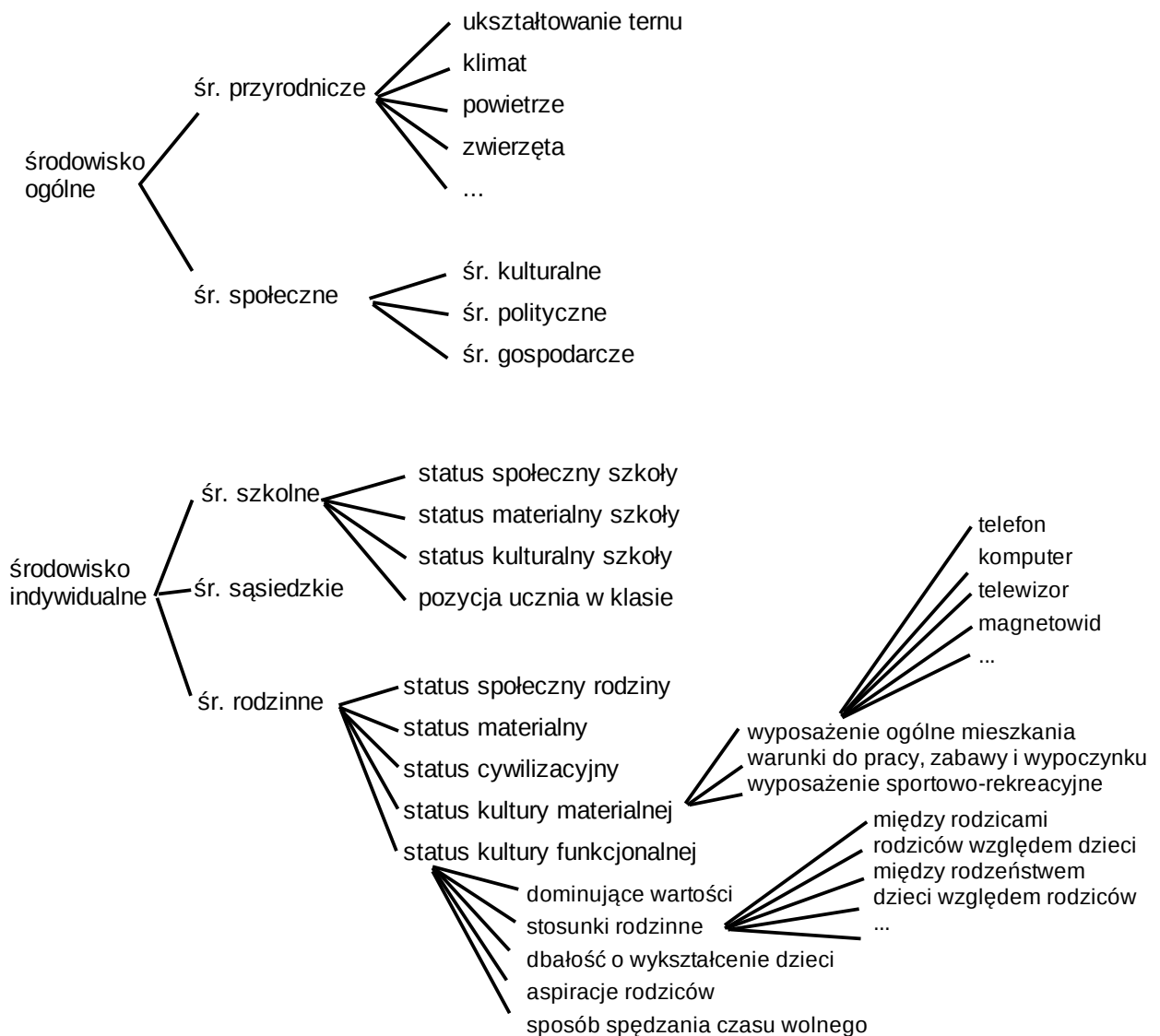
Człowiek jest względnie autonomicznym systemem dążącym do homeostazy. Poszczególne składniki tego systemu są ze sobą połączone siecią sprzężeń. Dlatego zmiana każdej właściwości jest konsekwencją innych zmian (zarówno zachodzących wewnątrz organizmu jak i bodźców z zewnątrz) oraz ma konsekwencje dla innych właściwości.

Jedną z kluczowych własności efektywnego procesu kształcenia jest dostosowanie do indywidualnych własności ucznia

Indywidualizacja może zachodzić w zakresie:

- treści (tego, które właściwości podlegają zmianom),
- celów (tego, jaki stan w zakresie jakich właściwości uznamy za zadowalający skutek kształcenia),
- metod (sposobów stymulowania zmian), a w tym powiązanych ze sobą czynników:
 - przebiegu w czasie (tempa i dynamiki zmian)
 - form działania (organizacyjnych)
 - środków użytych do stymulowania zmian (głównie środków operowania na informacji będącej treścią kształcenia).

Relacje między pojęciami „otoczenie”, „środowisko”, „środowisko wychowawcze”

Systemowa eksplikacja pojęcia “środowisko dziecka” (przykładowy fragment)

Źródło: Z.M. Zimny, Metodologia badań społecznych, Częstochowa 2000

Środowisko informacyjne człowieka

Środowisko informacyjne jest to **część środowiska, związana bezpośrednio z procesami przetwarzania i wykorzystywania informacji przez człowieka.**

W społeczeństwie informacyjnym szczególnie istotne znaczenie ma dostęp do informacji i jej wykorzystanie.

Zaciera się granica między mediami jako niezależnymi od pojedynczego człowieka składnikami środowiska informacyjnego a zindywidualizowanymi technikami komunikowania się jednostek.

Ze względu na zakres zindywidualizowania treści przekazu istnieje zakres możliwości:

- poczynając od przekazów zunifikowanych, gdzie człowiek nie decyduje, czy i jaki przekaz do niego dotrze (np. hasło reklamowe na billboardzie, które odczytujemy mimo woli, treść audycji radiowej zasłyszanej w sklepie czy biurze)
- poprzez przekazy częściowo zunifikowane (np. program telewizyjny, który wybieramy własną decyzją ze zunifikowanego zbioru programów)
- do przekazów zindywidualizowanych (np. rozmowa z drugim człowiekiem, którą inicjujemy i kontrolujemy jej przebieg)

Części środowiska informacyjnego (ze względu na materialność):

a) obiekty materialne

- osobowe - ludzie w kontakcie bezpośrednim lub pośrednim; "bezpośredniość kontaktu" może być stopniowana i użyta do porządkowania różnych form kontaktu; kryterium będzie tu ilość i rodzaj kanałów komunikacyjnych użytych w kontakcie
- nieosobowe - urządzenia służące zdobywaniu i przetwarzaniu informacji oraz komunikowaniu się.

b) obiekty niematerialne, informacyjne, będące przedmiotem działania obiektów materialnych:

- dane
- struktura danych (forma)
- procesy wykonywania operacji na danych (zachodzące w umyśle człowieka lub realizowane mechanicznie)

Zagadnienia do utrwalenia:

1. Właściwości człowieka (fizyczne, psychiczne i społeczne) istotne w procesie kształcenia. Człowiek jako system.
2. Indywidualność człowieka, jej znaczenie dla efektywności kształcenia
3. Ciągłość rozwoju człowieka a planowanie procesu kształcenia
4. Pojęcie środowiska człowieka. Systemowa struktura środowiska wychowawczego
5. Znaczenie środowiska informacyjnego dla rozwoju człowieka

Wykład 5: Środki kształcenia

1. Właściwości wychowawcy
 - komponenty kompetencji: wiedza, umiejętności, postawy, zdolności
 - własności kompetentnego wychowawcy
 2. Wyposażenie materiałowo-sprzętowe
 - klasyfikacja technicznych środków kształcenia
 - możliwości zastosowania technicznych środków kształcenia w działaniach edukacyjnych
 - podręcznik: zasady konstrukcji i użytkowania we współczesnym systemie kształcenia
-

Pojęcie środka dydaktycznego

Środki dydaktyczne: *"przedmioty, które dostarczają uczniom określonych bodźców sensorycznych (...), ułatwiają im bezpośrednio i pośrednio poznawanie rzeczywistości"*
(Cz. Kupisiewicz)

Budowa środka dydaktycznego:

- treść przenoszona przez środek
- nośnik informacji
- urządzenie służące do przekazu

Funkcje środków dydaktycznych:

- funkcja motywacyjna (zainteresowanie)
- funkcja poznawcza (informacja o rzeczywistości)
- funkcja kształcąca (rozwijanie zdolności poznawczych)

Wykorzystanie środków dydaktycznych w kształceniu:

- motywowanie uczniów
- źródło informacji
- synteza i utrwalanie informacji
- prezentacja praktycznych zastosowań teorii
- diagnozowanie (kontrola przebiegu kształcenia i ocenianie wyników)

Rodzaje środków kształcenia (podziały ze względu na różne kryteria):

ze względu na powiązanie z rzeczywistością:

- środki naturalne (bezpośrednio ukazywanie rzeczywistości)
- środki "techniczne" (ukazywanie pośrednio - z zachowaniem własności specyficznych dla przedstawianych obiektów)
- środki symboliczne (ukazywanie pośrednio - za pomocą symboli)

ze względu na powiązanie aktywowany receptor:

- środki wzrokowe
- środki słuchowe
- środki kinestetyczne
- + kombinacje w/w

ze względu na sposób wykorzystania w kształceniu:

- środki prezentacyjne
- środki automatyzujące kształcenie

Błędy przy stosowaniu środków dydaktycznych:

- zbędne upogładzanie treści słownych
- niedostosowanie środków do warunków działania:
 - stosowanie złożonych środków bez przygotowania uczniów do odbioru treści
 - stosowanie środków (audiowizualnych) w nieodpowiednich pomieszczeniach
- mała czytelność przekazu
- zbyt szybkie przekazywanie informacji
- próba zastąpienia środkami kompetencji nauczyciela

Zagadnienia do utrwalenia:

- Pojęcie środka kształcenia. Rodzaje środków.
- Rola środków dydaktycznych w procesie kształcenia
- Kompetencje nauczyciela a wykorzystanie środków kształcenia

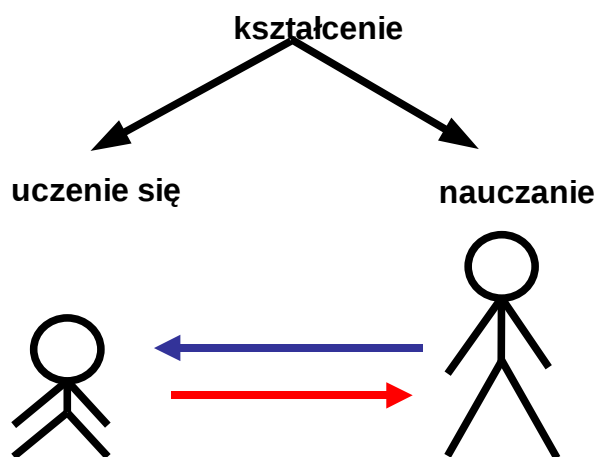
Wykład 6: Metody kształcenia

1. Metoda kształcenia jako konsekwencja przyjętej koncepcji świata i człowieka
 2. Ewolucja metod kształcenia - przegląd historyczny
 3. Współczesne metody kształcenia: kryteria podziału, przykłady, kryteria wyboru
 4. Metody nauczania a metody uczenia się
-

Pojęcie metody

Metoda: wypróbowany i systematycznie stosowany sposób postępowania zmierzającego do osiągnięcia celu

Metoda kształcenia: „wypróbowany i systematycznie stosowany układ czynności nauczycieli i uczniów, realizowanych świadomie w celu spowodowania założonych zmian w osobowości uczniów”.

Typologia metod kształcenia

- **metody asymilacji wiedzy** oparte głównie na aktywności poznawczej o charakterze reprodukcyjnym
- **metody samodzielnego dochodzenia do wiedzy**, zwane **problemowymi**, oparte na twórczej aktywności poznawczej, polegającej na rozwiązywaniu problemów
- **metody waloryzacyjne**, zwane też eksponującymi – o dominacji aktywności emocjonalno – artystycznej
- **metody praktyczne**, cechujące się przewagą aktywności praktycznej – technicznej, zmieniającej otoczenie lub stwarzającej nowe jego formy.

Metody asymilacji wiedzy:

- Pogadanka
 - Pogadanka wstępna
 - Pogadanka przedstawiająca nowe wiadomości
 - Pogadanka utrwalająca
- Dyskusja
 - dyskusja rozwijająca się w toku wspólnego rozwiązywania problemu
 - dyskusja ukierunkowana na kształtowanie przekonań
 - dyskusja, której celem jest uzupełnienie własnej wiedzy przez uczniów
- Wykład

- wykład konwencjonalny
- wykład problemowy
- wykład konwersatoryjny
- Opis
- Opowiadanie
- Praca z książką
 - uczenie się z podręcznika
 - sporządzenie notatek
 - posługiwanie się lekturą uzupełniającą

Metody samodzielnego dochodzenia do wiedzy:

- Klasyczna metoda problemowa
- Metoda przypadków
- Metoda sytuacyjna
- Giełda pomysłów
- Mikronauczanie
- Gry dydaktyczne

Metody waloryzacyjne:

- Metody impresyjne: organizowanie uczestnictwa wychowanków w sytuacjach eksponujących wartości. Obejmują następujące etapy działania (czynności):
 - zdobywanie informacji o dziele eksponowanym i jego twórcy
 - pełne skupienie uczestnictwo w toku ekspozycji dzieła
 - stosowna forma aktywności własnej uczestników, wyrażająca główną ideę dzieła
 - konfrontacja tej idei z zasadami postępowania uczestników i ewentualne wyprowadzenie wniosków praktycznych
- Metody ekspresyjne: stwarzanie sytuacji, w których uczestnicy sami wytwarzają lub odtwarzają dane wartości

Metody praktyczne:

- Metody ćwiczebne: wielokrotne wykonywanie czynności dla nabycia wprawy
- Metody realizacji zadań wytwórczych: obejmują następujące etapy działania:
 - uświadomienie sobie przez uczniów celu, warunków i środków oraz efektu końcowego realizacji danego zadania.
 - opracowanie modeli (rysunków) prac, które mają być wykonane oraz harmonogramu czynności.
 - przygotowanie materiałów i narzędzi
 - wykonywanie prac
 - samokontrola i kontrola wykonywanych prac
- Metody oparte na działalności praktycznej uczniów
 - zajęcia praktyczne
 - metoda laboratoryjna

Metody uczenia się

1. Uczenie pamięciowe: zapamiętanie całości materiału, aby później możliwe było jak najwierniejsze jego odtworzenie
2. Uczenie za pomocą metody prób i błędów
3. Sensoryczne uczenie się: kojarzenie konkretnych części materiału z konkretnymi bodźcami zmysłowymi
4. Uczenie się poprzez rozwiązywanie problemów
5. Uczenie się poprzez zrozumienie: najistotniejszym elementem jest zrozumienie treści materiału

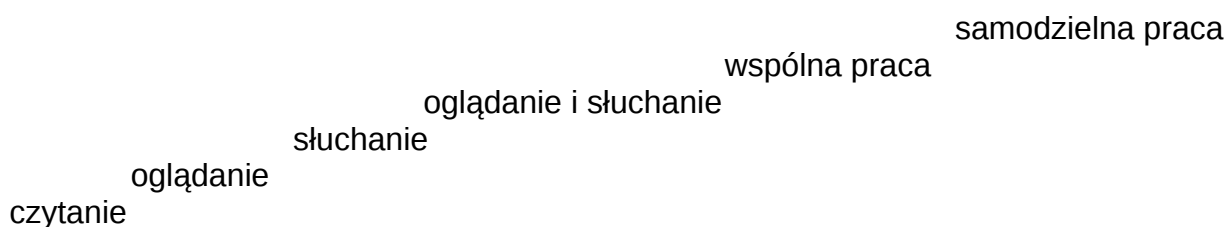
Uczenie się w szkole - czynności ucznia:

- Przygotowywanie się do nauki np. lekcji, wykładów
- Aktywne słuchanie
- Dobre notowanie
- Powtarzanie przyswojonych wiadomości

Techniki efektywnego uczenia się

- Mnemotechniki
- Szybkie czytanie
- Notowanie nielinearne
- Aktywne powtórki
- Uczenie się w stanie relaksu

Skuteczność technik uczenia się

Kryteria wyboru metody kształcenia:

- przyjęty cel kształcenia
- dostępne warunki działania:
 - właściwości uczniów
 - kompetencje nauczyciela
 - środki dydaktyczne
 - czas (konieczny/dostępny)

Zagadnienia do utrwalenia:

- Pojęcie metody kształcenia
- Kryteria rozróżniania metod kształcenia
- Metody nauczania
- Metody uczenia się
- Kryteria doboru metod nauczania i uczenia się

Wykład 7: Organizacja procesu kształcenia. Formy kształcenia.

1. Sposoby organizacji kształcenia; kryteria wyboru formy kształcenia
 2. System klasowo-lekcyjny: własności - wady i zalety
 3. Kształcenie ustawiczne jako współczesny trend w edukacji
 4. Formy szkolne i pozaszkolne. Organizacja pracy ucznia
-

Forma kształcenia jest to sposób organizacji procesu kształcenia, określający miejsce, czas i zasady pracy nauczyciela i ucznia.

Kryteria podziału form kształcenia

- liczba uczniów uczestniczących w procesie kształcenia (formy indywidualne, grupowe i zbiorowe)
- miejsce uczenia się (formy szkolne i pozaszkolne)
- czas trwania zajęć (formy lekcyjne i pozalekcyjne)

System klasowo-lekcyjny

- założenia opracowane przez J. Cele w XIVw.; sprecyzowane i upowszechnione przez J.A. Komeńskiego w XVII w.; rozwinięty w XIX w. przez J. Herbarta
- zasada konstrukcji: podział uczniów na klasy, realizujące w ustalonym czasie treści zawarte w jednolitym dla wszystkich programie nauczania. Treści programowe podzielone są na bloki tematyczne. Procesem uczenia się kieruje nauczyciel.
- zalety:
 - niski koszt kształcenia
 - prosta struktura organizacyjna
 - niewielkie wymagania wobec przygotowania nauczycieli
- wady:
 - brak indywidualizacji
 - usztywnienie treści kształcenia
 - oderwanie od realiów życia ucznia
 - formalizacja wymagań
- alternatywne systemy kształcenia:
 - system mannheimski
 - systemy bazujące na idei progresywizmu: szkoła J. Deweya, metoda projektów W. Kilpatricka, plan daltoński H. Parkhurst, metoda ośrodków zainteresowań O. Decroly'ego, system C. Freineta
 - system pracowniany S. Dobrowolskiego
 - plan J.L. Trumpa

Struktura (tok) lekcji

1. Faza przygotowawcza
 - uświadomienie uczniom celu uczenia się podczas obecnej lekcji
 - przygotowanie warunków niezbędnych do działania zamierzonego na lekcji
 - ustalenie planu działania podczas lekcji
2. Faza wykonawcza
 - wykonanie zaplanowanych czynności
3. Faza kontrolna
 - porównanie osiągniętych wyników z postawionym celem
 - wprowadzenie korekt do działań, które nie zakończyły się sukcesem

Formy organizacyjne pracy ucznia

- na lekcji
 - praca indywidualna (uczniowie realizują działania niezależnie od siebie)
 - praca zbiorowa (cała klasa realizuje taki sam cel w tym samym tempie)
 - praca grupowa (uczniowie podzieleni na grupy, członkowie grupy realizują wspólnie ten sam cel)
 - praca zespołowa (uczniowie podzieleni na zespoły, w ramach zespołu każdy uczeń realizuje cel przypisany do jego roli w zespole)
- w domu (praca samodzielna)
- w trakcie zorganizowanych zajęć pozalekcyjnych

Kryteria doboru form organizacyjnych kształcenia

- cele i zadania kształcenia
- właściwości przedmiotu nauczania
- wyposażenie szkoły w środki dydaktyczne
- liczba uczniów
- miejsce pracy
- czas pracy

Zagadnienia do utrwalenia:

1. Pojęcie formy kształcenia. Kryteria klasyfikacji form kształcenia.
2. Własności systemu klasowo-lekcyjnego
3. Alternatywne (pozalekcyjne) formy kształcenia

Wykład 8: Kontrola efektów kształcenia

1. Opis rzeczywistości: teoria poznania jako podstawa działań diagnostycznych
2. Diagnoza jako niezbędny składnik działań wychowawczych
3. Funkcje oceny
4. Własności dobrego oceniania
5. Specyfika oceniania szkolnego

Etapy poznawania rzeczywistości

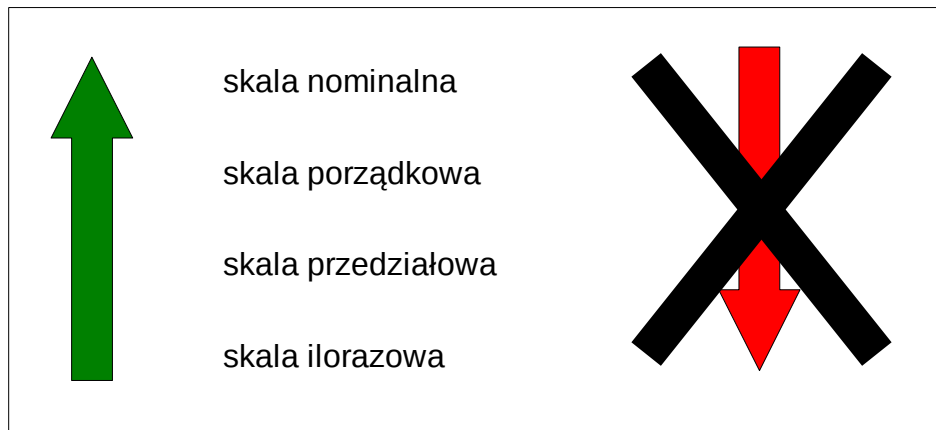
1. Wyróżnienie obiektu od tła
2. Odróżnienie obiektu od innego obiektu (ze względu na tę samą właściwość) - kategoryzacja albo klasyfikacja
3. Porządkowanie obiektów (ze względu na właściwość ilościową albo wielkościową) - porządek słaby albo mocny
4. Mierzenie (w wąskim rozumieniu) - użycie jednostki miary

Rodzaje skal mierzenia ze względu na rozpoznawane relacje

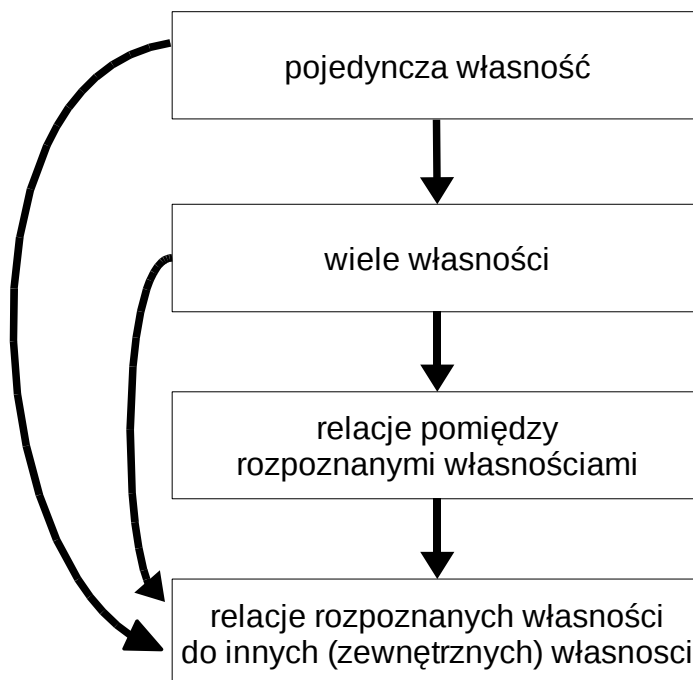
skala mierzenia	charakterystyka skali	
skala nominalna	Pozwala tylko na pogrupowanie obiektów (np. osób) według przyjmowanych wartości. Poza tym, że możemy stwierdzić, że jakieś dwa obiekty są jednakowe czy też różne (pod względem wartości zmiennej), nic więcej nie możemy już o nich powiedzieć.	
skala porządkowa	Pozwala na uporządkowanie obiektów według wartości zmiennej ilościowej albo wielkościowej. Możemy zatem nie tylko stwierdzić równość albo różność obiektów pod danym względem, ale także wskazać, któremu z obiektów zmienna porządkowa przysługuje w wyższym stopniu. N.p. osoby możemy uporządkować według wysokości samooceny.	
skala przedziałowa	skale	Pozwala na stwierdzenie, o ile jednostek natężenie zmiennej dla obiektu A jest większe (mniejsze) od natężenia zmiennej dla obiektu B. Różnica natężenia zmiennej jest wyrażona zawsze w jakiejś ustalonej jednostce miary (np. stopniach Celsjusza) N.p. możemy powiedzieć, że temperatura ciała A równa 40°C jest większa o 10°C od temperatury ciała B równej 30°C.
skala ilorazowa	z jednostką miary	Pozwala (poza stwierdzeniem różnicy) na stwierdzenie, że natężenie zmiennej X dla obiektu A jest k razy większe niż natężenie tej zmiennej dla obiektu B. Wymaga ustalenia zera bezwzględnego (wartości zmiennej mogą być tylko dodatnie). N.p. jeżeli porównujemy dwie osoby pod względem wieku, to możemy powiedzieć nie tylko, że jedna osoba jest starsza od drugiej o tyle a tyle lat, ale także że jest starsza np. 2 razy.

Możliwe jest przekształcenie pomiaru umieszczonego na skali bardziej zorganizowanej do pomiaru na skali mniej zorganizowanej.
Czynność ta wiąże się z utratą części informacji.

Operacja odwrotna nie jest możliwa.

Sposoby formułowania celu diagnozy

Normy w diagnozie: pochodzenie:

- z badań empirycznych (normy statystyczne) - głównie rozwojowe
- ze standardów społecznych obowiązujących w grupach, których członkiem jest osoba badana
- z celów wychowania (zgodność procesu z celami etapowymi, zgodność z ideałem wychowania)

Metody diagnozowania

- obserwacja
- wypytywanie (wywiad i ankieta)
- test

Obserwacja

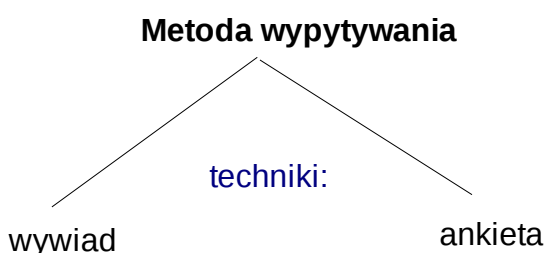
Obserwacja "(...) polega na zamierzonym docelowym spostrzeganiu (rozróżnianiu) własności zewnętrznych aktualnych poznawanej rzeczy (człowieka) ze względu na odpowiednią właściwość, a więc na odbiorze zapotrzebowanej informacji oraz na jej zarejestrowaniu."

Różnice między obserwacją spontaniczną a zorganizowaną:

- odmienny porządek czynności w procesie poznania
- celowość i planowość
- utrwalenie wyników w sposób obiektywny

Wypytywanie

Polega na stawianiu osobie badanej prawidłowo sformułowanych i komunikatywnych pytań o własności rzeczy (człowieka) rozróżnialne ze względu na odpowiednią właściwość, na odbiorze zapotrzebowanej informacji pośrednio ze źródła za pośrednictwem osoby badanej oraz na dokładnym zapisie tej informacji.

Wywiad jest, obok ankiety, ogólną techniką metody wypytywania.

W diagnostyce, gdzie skupiamy się zazwyczaj na analizie indywidualnych przypadków, ma on znacznie większe zastosowanie i możliwości poznawcze niż ankieta.

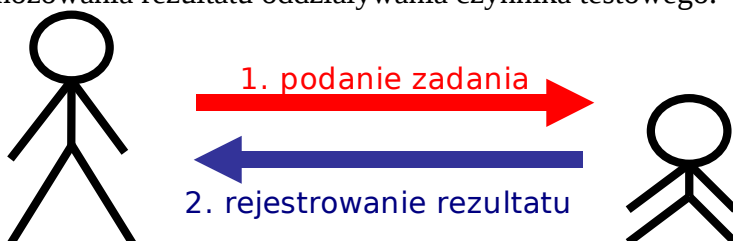
Test

"Test jest to specjalna próba, identyczna dla wszystkich badanych, wprowadzana intencjonalnie w ściśle kontrolowanych warunkach i umożliwiająca obiektywny i dokładny pomiar badanej cechy, procesu psychicznego lub jego zewnętrznych rezultatów."

Badanie metodą testu polega, najogólniej, na poddaniu badanego obiektu jakiejś próbie (czyli czynnikowi testowemu) a następnie rozpoznaniu reakcji badanego obiektu na ten czynnik.

Badanie testowe składa się z dwu czynności:

1. wprowadzenia czynnika testowego
a następnie, po spełnieniu określonych ściśle warunków
2. zdiagnozowania rezultatu oddziaływania czynnika testowego.

Procedura badania testowego

Każde badanie testowe składa się z następujących etapów:

1. Przygotowanie warunków badania zgodnie z instrukcją

2. Podanie czynnika testowego
3. Kontrola przebiegu (rozpoznawanie i eliminowanie czynników zakłócających)
4. Zebranie danych surowych
5. Przetworzenie danych surowych do postaci wyniku testu zgodnie z kluczem

Funkcje oceny:

- diagnostyczna (stopień spełnienia wymagań)
- profilaktyczna (zapobieganie niepowodzeniom)
- dydaktyczna (refleksja o własnych osiągnięciach)
- selektywna (klasyfikacja formalna)
- poznawcza (analiza procesu kształcenia)
- kształcąca (aktywizacja i wdrażanie do samooceny)
- wychowawcza (kształtowanie postaw, zainteresowań)

Własności dobrego oceniania:

- obiektywność (klarowność kryterium)
- rzetelność i dokładność (właściwa technika)
- zrozumiałość dla ocenianego
- systematyczność (znaczenie częstotliwości diagnozy)

Zagadnienia do utrwalenia:

1. Metody diagnozy pedagogicznej: obserwacja, wypytywanie, test
2. Miejsce diagnozy w pracy wychowawczej: po każdym działaniu zmieniającym stan wychowanka
3. Ocena szkolna i jej funkcje
4. Zasady dobrego oceniania: obiektywność, rzetelność, zrozumiałość, systematyczność

Wykład 9: Samokształcenie

1. Potrzeba samokształcenia: przemiany cywilizacyjne:
 - wzrastające tempo zmian
 - wzrost znaczenia informacji
 2. Techniki pracy w samokształceniu
 3. Wdrażanie do samokształcenia: motywowanie, trening (prace domowe)
 4. Samoocenie
-

Samokształcenie: proces samodzielnie prowadzonego, świadomego uczenia się.
Cele, treść, formy i metody w tym procesie ustala osoba ucząca się.

Cztery filary edukacji

- uczyć się, aby wiedzieć (zdobyć narzędzia rozumienia)
- uczyć się, aby działać (móc oddziaływać na swoje środowisko)
- uczyć się, aby żyć wspólnie (uczestniczyć i współpracować z innymi)
- uczyć się, aby być: "Każda istota ludzka powinna być zdolna (...) kształtować samodzielne i krytyczne myślenie oraz wypracowywać niezależność sądów, aby samemu decydować o słuszności podejmowanych działań"

(Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI wieku pod przewodnictwem Jacques'a Delorsa „Edukacja: jest w niej ukryty skarb” <http://www.unesco.org/delors/>)

Ideał samokształcenia: człowiek posiadający stałą potrzebę uczenia się przez całe życie

Cele szczegółowe samokształcenia:

- stałe dążenie do rozwijania osobowości w kierunku uznawanych powszechnie wartości
- przygotowanie do wykonywania pracy zawodowej
- aktywny udział w dorobku kultury
- kierowanie rozwojem własnej indywidualności

Samokształcenie kierowane a samokształcenie właściwe

Własności samokształcenia kierowanego:

- pełny proces doskonalenia osobowości tworzą organizatorzy kierujący i uczestnicy samokształcenia pod kierunkiem,
- treść i cele doskonalenia osobowości wytycza organizator i kierujący wspólnie z kierowanymi,
- realizacja zadań zależy głównie od aktywności samokształceniowej kierowanych,
- wyniki kontroluje i ocenia kierujący przy jednoczesnej samokontroli i samoocenie uczestników samokształcenia kierowanego

Własności samokształcenia właściwego:

- całkowita samodzielność
- własna koncepcja realizacyjna
- autokontrola

Zadania wychowawcy we wdrażaniu do samokształcenia:

- Planowanie działań wychowawczych
- Przygotowanie uczniów do organizowania samodzielnej pracy umysłowej
- Objaśnianie prawidłowości procesu uczenia się
- Rozwijanie zainteresowań uczniów
- Stosowanie wszystkich technik pracy z uczniami:
 - praca na lekcji
 - zadania do samodzielnej pracy uczniów
- Indywidualizacja oparta na wnikliwej diagnozie

Metody samodzielnego uczenia się

Obserwacja

- określenie przedmiotu obserwacji
- obiektywność gromadzenia informacji
- rejestrowanie wyników

Metody "żywego słowa"

- korzystanie z wykładów
 - przygotowanie do wykładu
 - rozpoznanie struktury wykładu
 - analiza treści podczas wykładu (selekcja i przetwarzanie informacji)
 - sporządzanie notatek (strukturyzacja treści)
- korzystanie z dyskusji
 - planowanie dyskusji (określenie celu)
 - organizacja dyskusji
 - rejestracja rezultatów
- nieformalne metody żywego słowa (rozmowy, porady, instrukcje słowne)

Poznanie i rozumienie tekstu. Doskonalenie umiejętności czytania

stopnie rozumienia tekstu:

- wyodrębnienie informacji szczegółowych
- częściowa strukturyzacja informacji (treści przekazu)
- kompletny system treści powiązany z treściami znanymi wcześniej

Sporządzanie notatek

sposoby notowania:

- streszczenie (ważniejsze dane; bez struktury)
- wyciąg (tezy i ważniejsze dane)
- własna opinia

wizualizacja przyswajanej treści: schematy graficzne

kategorie treści notatek:

- notatki porządkowe
- notatki materiałowe
- notatki metodyczne (konsultacje i polecenia nauczyciela)
- ćwiczenia
- własne opinie i uwagi
- powiązanie z posiadanym systemem wiedzy

Ćwiczenia

komponenty ćwiczenia:

- uświadomienie nazwy i znaczenia przyswajanego działania
- określenie reguł działania
- obejrzenie wzoru działania
- działanie własne. Powtarzanie
- kontrola (własna i zewnętrzna) wyniku działania
- urozmaicanie ćwiczenia

Formułowanie i rozwiązywanie problemów

- dostrzeganie problemów
- formułowanie hipotez
- weryfikacja hipotez
- refleksja

Komunikowanie przyswojonej treści

- referaty pisemne
- prezentacje audytoryjne
- udział w dyskusjach
- konsultacje indywidualne

Zagadnienia do utrwalenia:

1. Znaczenie samokształcenia w procesie kształcenia ustawicznego (całozyciowego)
2. Charakterystyczne własności procesu samokształcenia (w odróżnieniu od kształcenia kierowanego)
3. Organizacja efektywnego samokształcenia

Wykład 10 - Podsumowanie: Zasady kształcenia

1. Źródła zasad kształcenia
 2. Zasady kształcenia we współczesnym świecie. Ewolucja zasad kształcenia
 3. Przegląd zasad kształcenia. Próba systematyzacji
 4. Zastosowanie zasad kształcenia w praktyce
-

Sposoby rozumienia pojęcia "zasada kształcenia":

- 1) ustalone empirycznie prawo opisujące zjawiska wychowawcze i związki pomiędzy nimi
- 2) norma postępowania wynikająca z doświadczenia praktycznego
- 3) zasada praktycznego działania wypływająca z przyjętej doktryny teoretycznej

Zasady kształcenia: normy postępowania ucznia oraz nauczyciela, niezbędne dla efektywnego osiągnięcia celów kształcenia, obejmujące wszystkie fazy i wszystkie składniki procesu edukacyjnego. Zasady te wynikają z ogólnych praw funkcjonowania człowieka i jego środowiska.

Zasady kształcenia służą określeniu pożądanych własności:

- materiału nauczania
- motywacji ucznia
- pracy ucznia
- systemu kształcenia
- stosunków społecznych w klasie
- czynności nauczania i uczenia się
- warunków zewnętrznych, w których przebiega kształcenie

Zasady kształcenia (wynikające z uznania podmiotowości ucznia) (wg R. Davisa, L. Alexandra i S. Yelona):

Zasada doniosłości: uczeń ma motywację do uczenia się tego, co uważa za ważne

Zasada niezbędnych warunków: należy umożliwić uczniowi zastosowanie nabytych treści w warunkach praktycznych

Zasada wzorca: uczeń powinien obserwować i naśladować wzorcowe działania

Zasada dostępności: treści muszą być dostosowane do możliwości poznawczych ucznia

Zasada nowości: treści i forma ich przekazu powinny być atrakcyjne dla ucznia

Zasada aktywnego wiązania teorii z praktyką: włączanie uczniów do ćwiczeń praktycznych

Zasada rozkładania ćwiczeń w czasie: podział działań praktycznych na krótkie etapy

Zasada wygaszania: stopniowe eliminowanie ułatwień (podnoszenie trudności zadań)

Zasada przyjemności: zapewnienie uczniowi komfortu psychicznego podczas zajęć

Zasady kształcenia (obejmujące działania ucznia i nauczyciela) (wg W. Okonia i J. Półturzyckiego):

Zasada systemowości: uświadamianie uczniom systemowej struktury świata i w konsekwencji budowanie w ich umyśle systemu pojęć odzwierciedlającego tę strukturę. Jako że treści kształcenia są ujęte w system, należy je przekazywać w sposób umożliwiający uczniowi dostrzeżenie struktury tego systemu. Czyni się to poprzez odpowiedni porządek przekazywania i przyswajania treści, wiązanie treści nowych z treściami już opanowanymi, ukazywanie struktury (hierarchii ogólności-szczegółowości i ważności zagadnień), dbanie o systematyczną pracę uczniów.

Zasada pogłębłości (zasada bezpośredniości): poznawanie rzeczywistości przez obserwację, myślenie i działanie praktyczne; przechodzenie od konkretnego do abstrakcji (abstrahowanie ogólnych zasad z sytuacji praktycznych) oraz od abstrakcji do konkretnego (konkretyzacja -zastosowanie praktyczne przyswojonych treści)

Zasada samodzielności: budowanie systemu wiedzy i umiejętności przez formułowanie problemów, rozwiązywanie ich i weryfikację rozwiązań

Zasada związku teorii z praktyką: harmonijne wiązanie wiedzy naukowej z praktyką codziennego życia: zastosowanie praktycznej wiedzy teoretycznej oraz budowanie teorii na podstawie doświadczeń praktycznych.

Zasada efektywności: optymalizacja czynników warunkujących proces kształcenia pod kątem minimalizacji nakładów i maksymalizacji efektów działań edukacyjnych

Zasada przystępności (zasada stopniowania trudności): przyswajanie treści w kolejności od bardziej ogólnych do bardziej szczegółowych; od zagadnień prostych do bardziej złożonych; od rzeczy bliższych uczniowi do dalszych; od zagadnień znanych do nieznanych

Zasada indywidualizacji i uspołecznienia: łączenie form pracy masowej, grupowej i indywidualnej.

Zasada świadomego i aktywnego uczestnictwa: uświadamianie uczniowi celów uczenia się i motywowanie go do działań edukacyjnych; stwarzanie warunków aktywizujących ucznia stosownie do jego przyzwyczajzeń, potrzeb i możliwości.

Zasada kształtowania umiejętności uczenia się: wdrażanie ucznia do samodzielnej pracy umysłowej poprzez ukazanie mu zasad i technik tej pracy, wyposażenie w odpowiednie środki dydaktyczne, źródła informacji i umiejętność korzystania z nich.

Zasada trwałości wiedzy: wykorzystanie zasad funkcjonowania umysłu do efektywnego przyswajania treści kształcenia i operowania nimi w sytuacjach zadaniowych.

Zasada ustawiczności kształcenia: traktowanie procesu kształcenia jako składnika całościowego rozwoju człowieka.